Congres Traumasensitief Onderwijs

6 april 2022

De Rijtuigenloods - Amersfoort

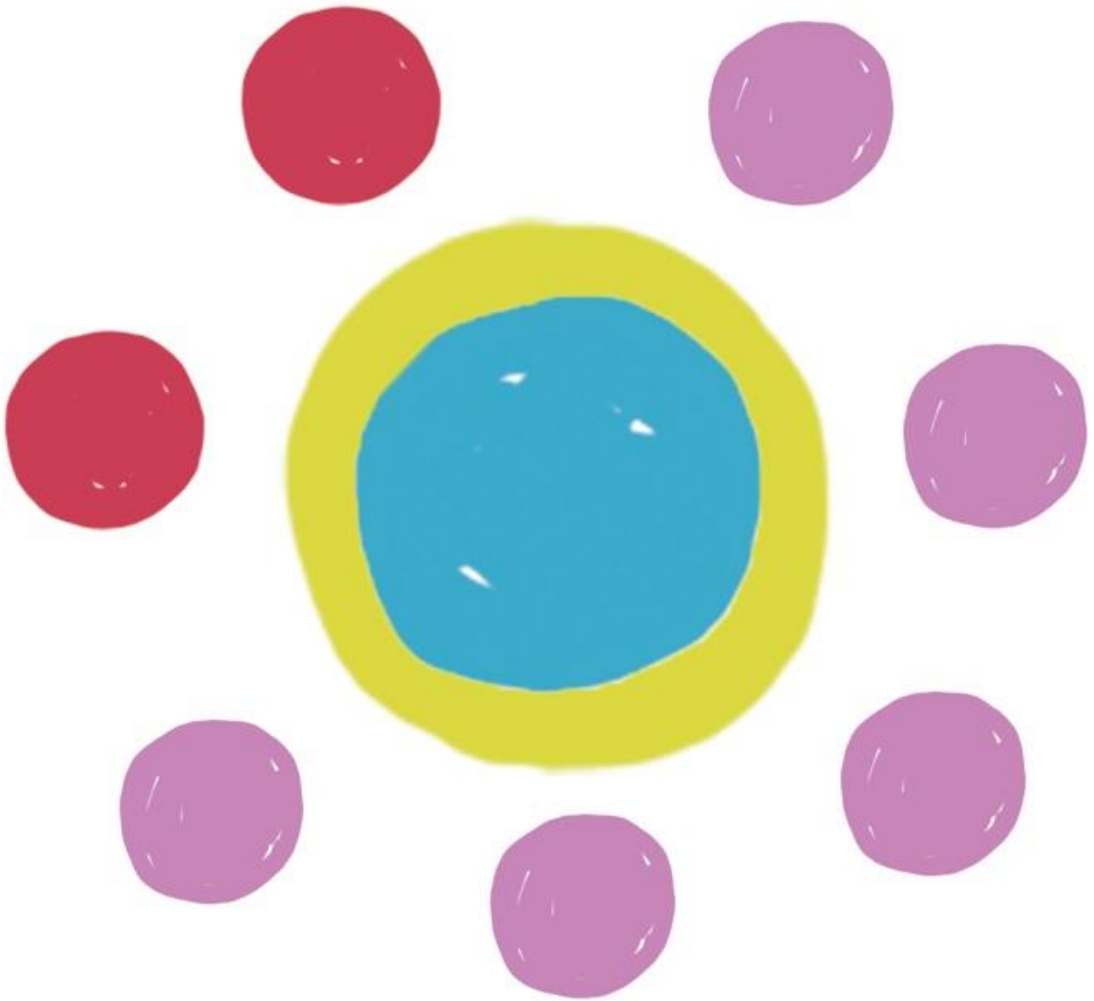

Keynote 2: Implementatie en effecten van traumasensitief onderwijs

PETRA HELMOND
ROEL KOOIJMANS
RIANNE WASSINK-DE STIGTER
EVELYNE OFFERMAN
MICHIEL ASSELMAN
JOLANDA BUIJZE
AFRA DE BERK
WENDY NELEN

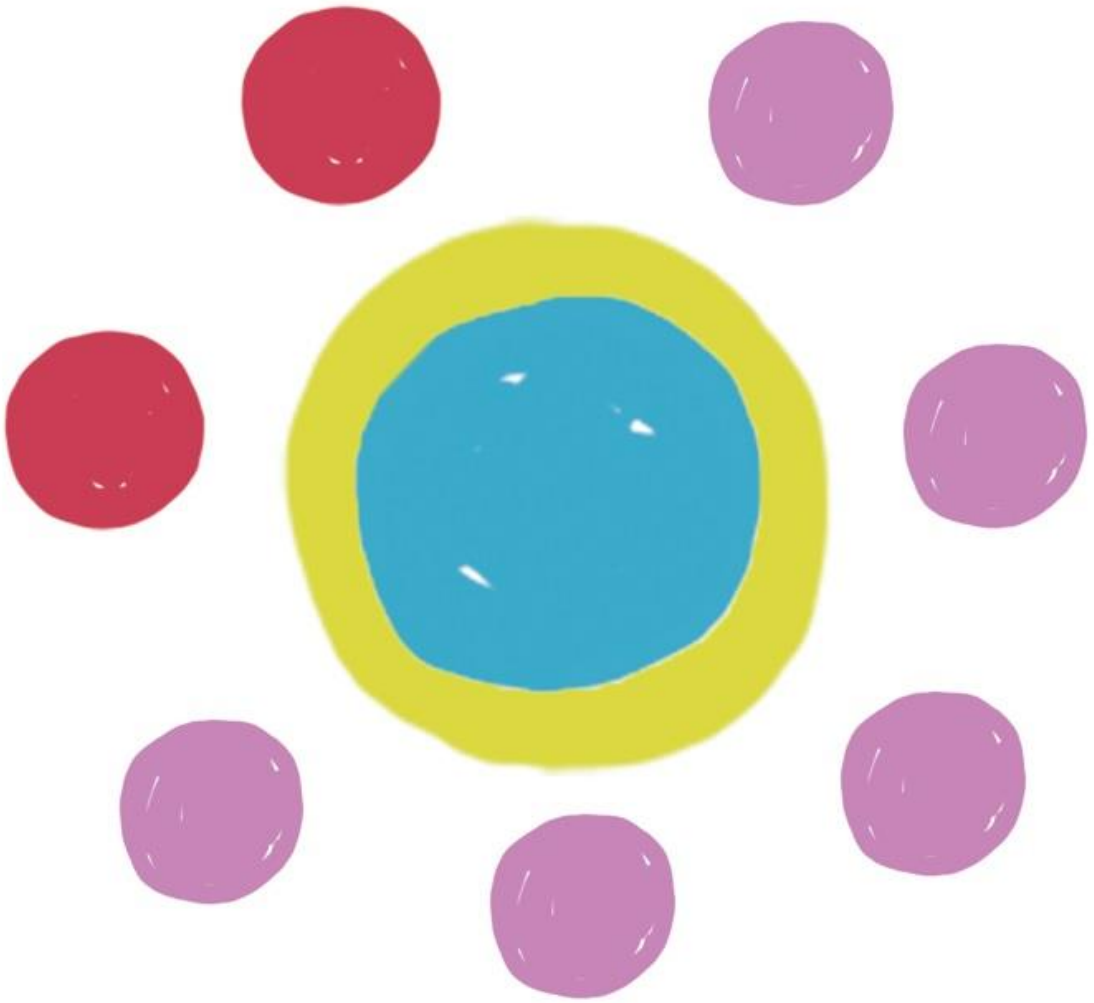

Congres Traumasensitief Onderwijs
6 april 2022

Consortium Traumasensitief Onderwijs

Roel

Wendy

Petra

Evelyne

Jolanda

Afra

Rianne

Michiel

Deze productie is mede mogelijk gemaakt met financiering van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek.
Projectnummer: 40.5.18540.143

Project Traumasensitief Onderwijs

Aanleiding: ACEs in de school

‘Onze’ leerlingen lijken wel erg veel ingrijpende gebeurtenissen mee te maken?

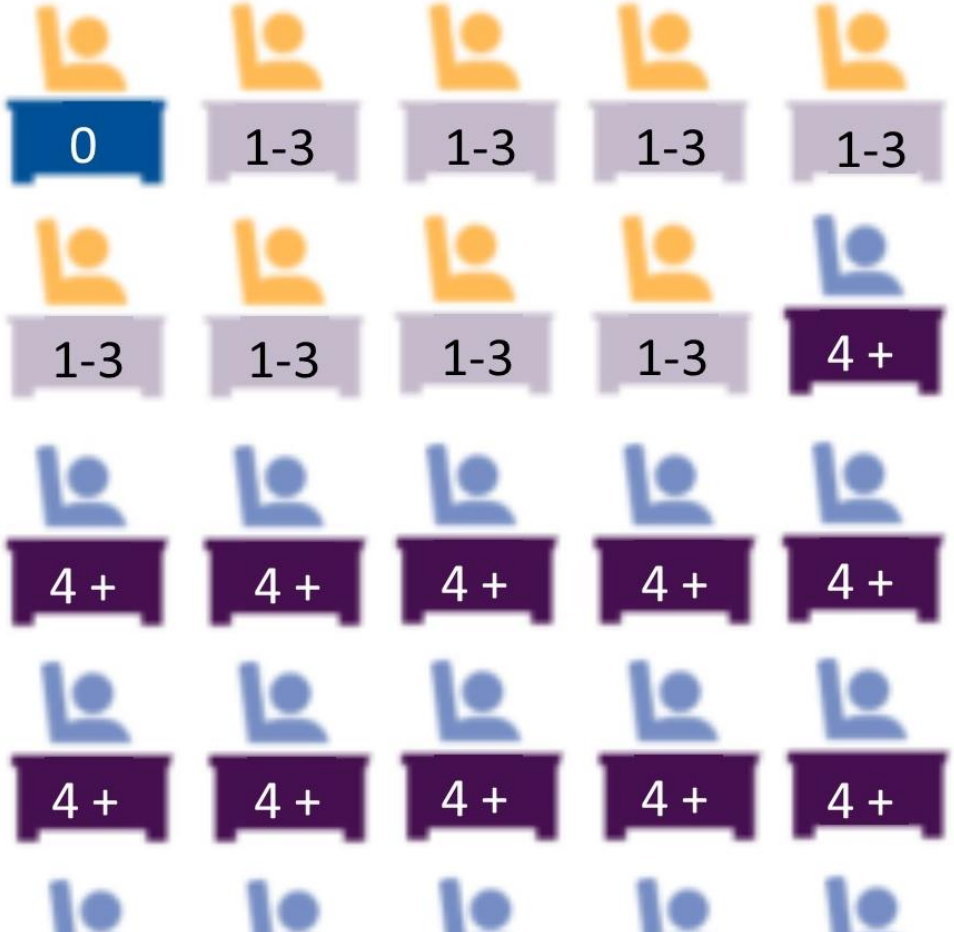

Geen ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt

1—3 ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt

4 + ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt

Aanleiding: hoe hiermee om te gaan in de klas?

- Scholen zijn (waren?) zich onvoldoende bewust van trauma en de impact op ontwikkelen en leren
- Scholen zijn op zoek naar manieren om beter af te stemmen op de begeleidingsbehoefte van leerlingen
- Traumasensitief Onderwijs is een veelbelovende aanpak om scholen te ondersteunen in het ontwikkelen van een traumasensitief schoolklimaat

Onderzoeksvragen

1. Wat is nodig om een traumasensitief **schoolklimaat** te implementeren? Wat zijn belemmerende en faciliterende factoren?

2. Helpt het implementeren van ‘Traumasensitief Onderwijs’ het klasklimaat en competenties van **leerkrachten** te verbeteren?

3. Helpt het implementeren van ‘Traumasensitief Onderwijs’ het klasklimaat en het functioneren van **leerlingen** te verbeteren?

Deel 1: Implementatie

Hoe ontwikkel je een Traumasensitief Onderwijsklimaat?

Aanleiding

- Veel interesse en motivatie van scholen
- Positieve eerste ervaringen met de training ‘Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen’

Maar een eenmalige training leidt niet tot verandering

→ Hoe ontwikkel je een schoolbreed traumasensitief onderwijsklimaat?

Implementatie handboek TSO

- Praktijkonderzoek in gesprek met scholen:
  - Wat zijn ervaringen met de training TSO?
  - Wat gebeurt er na de training met de invoering van TSO?
  - Wat zijn belemmeringen en wat helpt de implementatie van TSO?

- Internationaal literatuuronderzoek:
  - Wat is er nodig om TSO succesvol te implementeren?
  - Inzichten vanuit implementatiewetenschap

→ ontwikkeling implementatiehandboek TSO

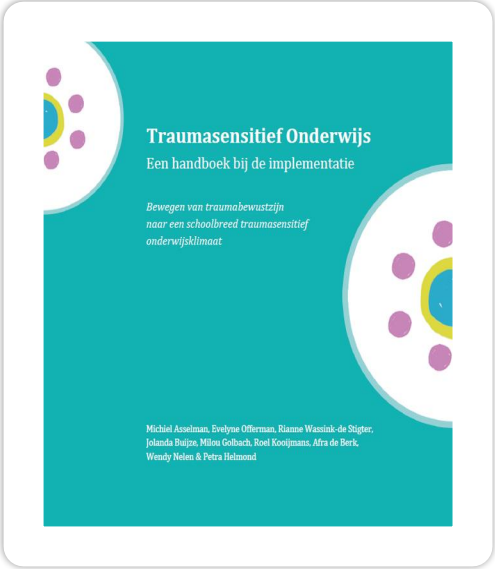

Praktijkonderzoek (1)

- TSO korte termijn opbrengsten:
  - Kennisontwikkeling
  - Bewustwording
  - Gemeenschappelijke taal
  - Aandacht voor zelfzorg

“In plaats van: ‘jij zit in oranje, ga maar naar de rustruimte’, [dan] schieten leerlingen naar rood en wordt het negatief, gaan we nu eerst het gesprek aan. Je creëert daar tijd voor en probeert kinderen in de klas te houden.”

Wassink et al. (2021). Trainen voor traumasensitief onderwijs.

Praktijkonderzoek (2)

Maar TSO implementeren is complex en uitdagend:

- Rol directie en werkgroep
- Herzien beleid & procedures
- Herhalen en verdiepen training
- Opzetten en herzien van interventies voor leerlingen
- Monitoring en evaluatie

Inbedding van TSO in de organisatie vraagt tijd & toewijding

Wassink et al. (2021). Trainen voor traumasensitief onderwijs

Vier fases van implementatie

Implementatie is een meerjarentraject

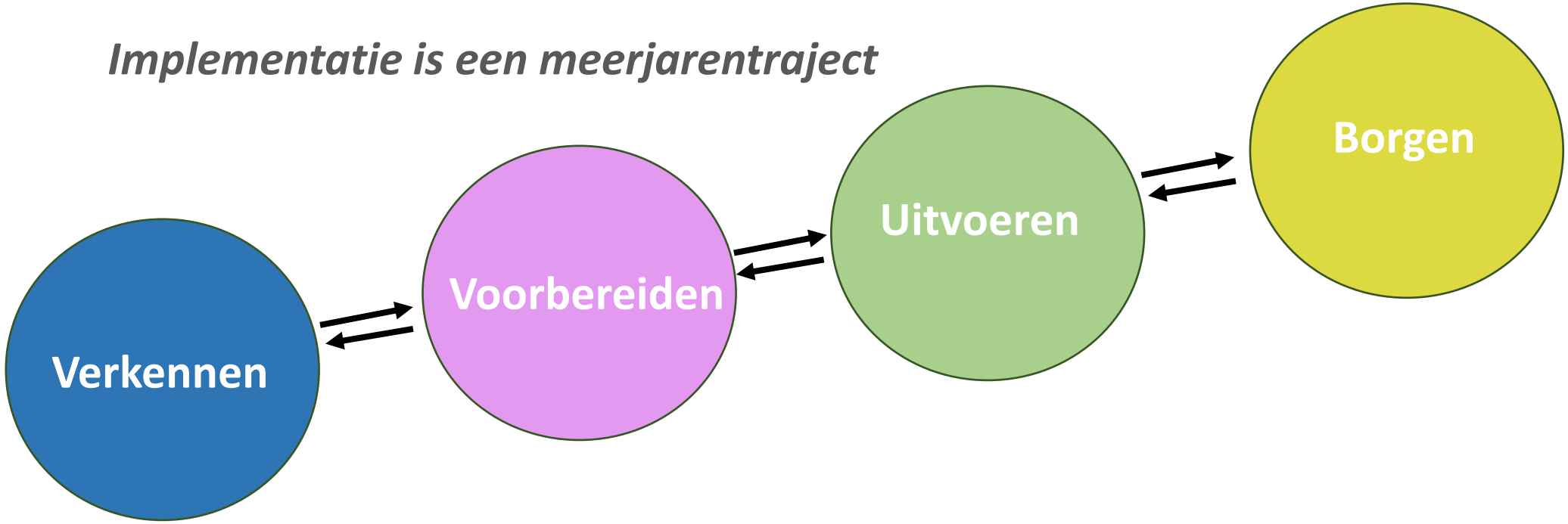

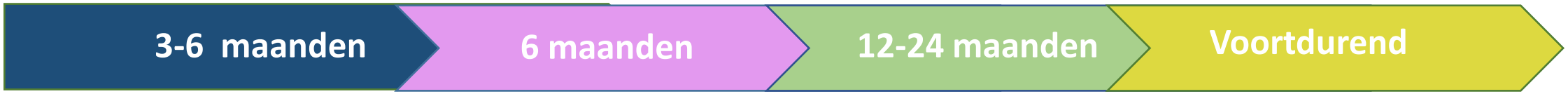

Literatuuronderzoek:
Wat is nodig voor succesvolle implementatie TSO?

Wat hebben we onderzocht?

- Literatuuronderzoek naar factoren die de implementatie van Traumasensitief Onderwijs beïnvloeden
- 57 internationale wetenschappelijke artikelen, boeken, dissertaties en vakliteratuur.

Wat zijn de resultaten?

- Vijf thema's die implementatie bevorderen, samengevat in een implementatie model

Wassink et al. (2022). Facilitators and Barriers in the Implementation of Trauma-Informed Approaches in Schools: A Scoping Review.

Professionele ontwikkeling

Ontwikkeling van *trauma-informed* kennis en competenties door:

- *Training*
- *Coaching*
- *Werving en selectie*

Implementatieplanning

- Uitgangssituatie
- Plan met prioriteiten & acties
- Kartrekkers/werkgroep
- Integreren met bestaande schoolprogramma's
- Integreren in beleid
- Implementatie monitoren & evalueren
  - Flexibele tijdlijn
    - (Externe) hulp

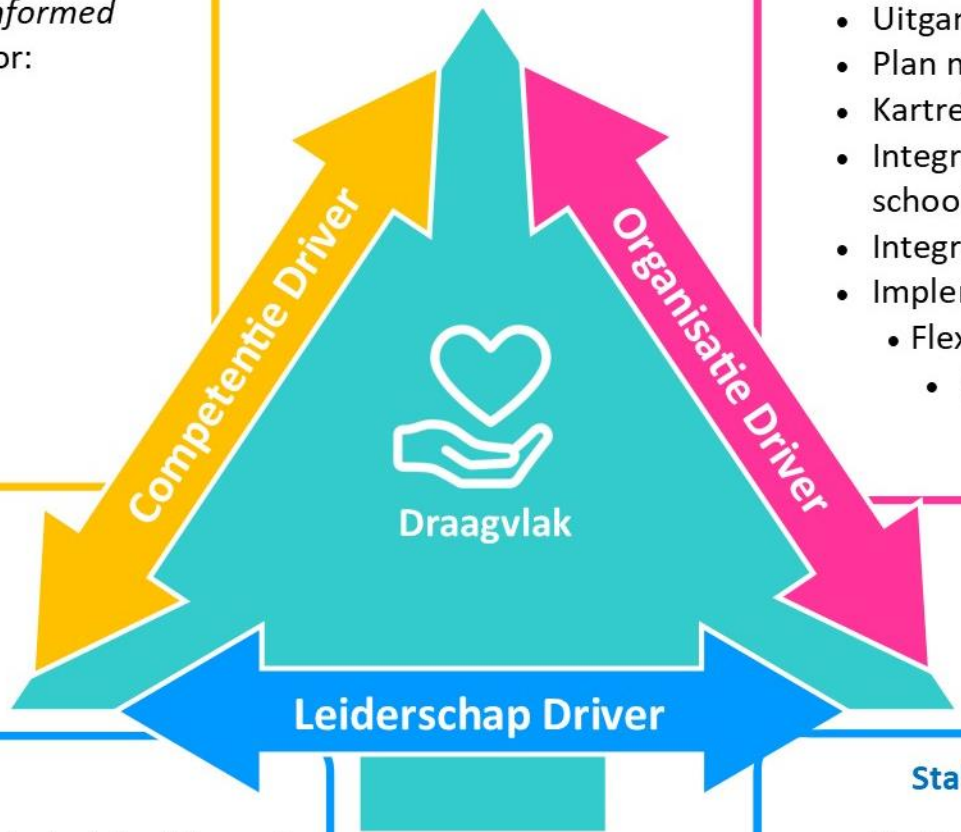

Leiderschap

Adaptief

- Enthousiasmeren & inspireren
- Ondersteunen
- Visie en kennis

Technisch faciliterend

- Middelen
- Uitvoeren & toezien op 'traumasensitief beleid'

Stakeholders betrekken

- Verbindingen met andere organisaties
- Verbinden met kennisinstituten
- Fondsen betrekken

Handboek: Het ontwikkelen van een traumasensitief onderwijsklimaat

https://www.traumasensitiefonderwijs.com/resultaten/handboek-implementatie-tso

Asselman, M., Offerman, E., Wassink-de Stigter, R., Buijze, J., Golbach, M., Kooijmans, R., De Berk, A., Nelen, W., & Helmond, P. (2019). Traumasensitief Onderwijs - een handboek bij de implementatie. Consortium Traumasensitief Onderwijs: Sittard.

Ontwikkelmodel Traumasensitief Onderwijs

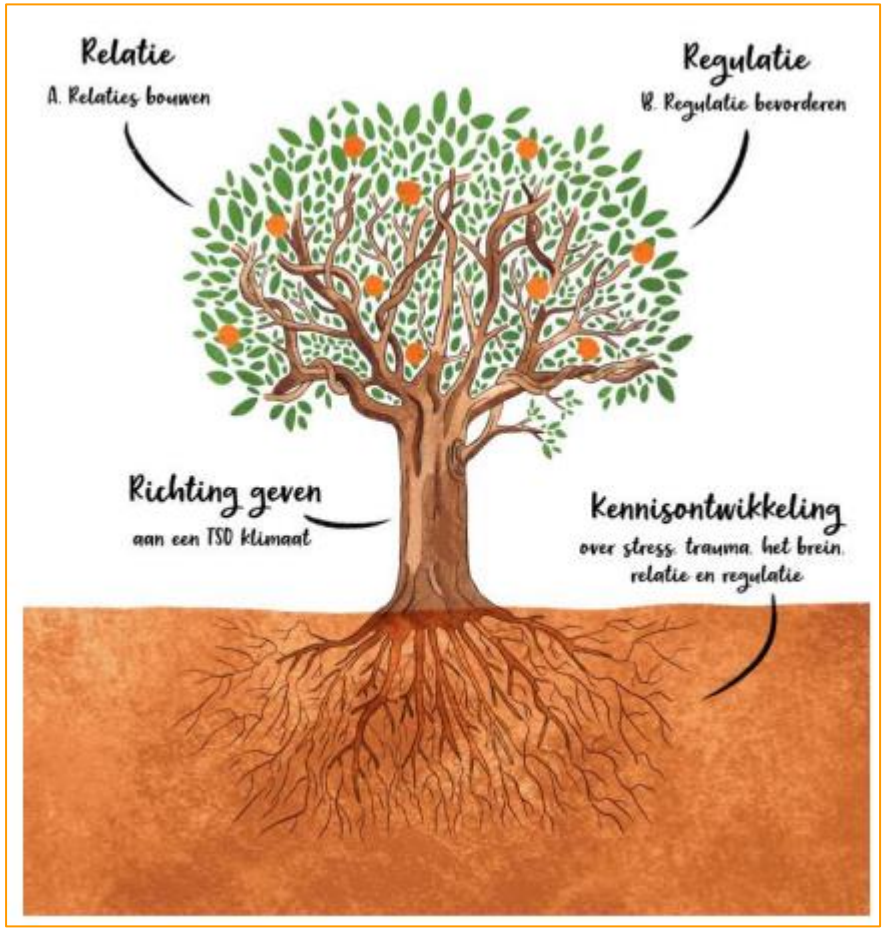

Groeilaag 3A: Relaties bouwen

De mate waarin alle teamleden centraal staan in het bouwen van steunende relaties; onderling, met leerlingen, ouders/verzorgers en belangrijke partners.

Accenten	Groeifase 1	Groeifase 2	Groeifase 3	Groeifase 4
Onderlinge verbinding	Teamleden ervaren op individuele basis een prettige samenwerking en kunnen steun aan elkaar ontlenen.	Het team ervaart dat de schoolleiding bewust bouwt aan gezamenlijkheid, veiligheid en steun binnen het schoolteam.	Er is een prettig werkklimaat voor het grootste deel van het personeel. Hulp en ondersteuning vragen aan elkaar is onderdeel van de schoolcultuur. De omgang en communicatie van teamleden onderling vormt een voorbeeld voor leerlingen en ouders.	Er is een veilige, ontspannen en steunende werkomgeving voor het schoolteam. Ook in stressvolle situaties is er sprake van gezamenlijkheid, openheid en steun.
Relaties met leerlingen	De school is een plek waar leerlingen binding ervaren met enkele medeleerlingen en leden van het schoolteam.	De leerkracht bekijkt samen met iedere leerling hoe de binding met de school kan worden vergroot en hoe de school een plaats kan zijn waar de leerling dagelijks met een gevoel van vertrouwen, trots en plezier naartoe kan gaan.	Het bieden van steun en veiligheid aan alle leerlingen wordt door het gehele schoolteam als één van haar belangrijkste taken gezien. Het team is zich bewust van hoe leerlingen thuis geleerde relatiepatronen meenemen naar school. Het merendeel van de leerlingen heeft ten minste één vertrouwenspersoon die kan steunen bij stress.	Alle leerlingen voelen zich individueel gekend en gezien en hebben minimaal één persoon binnen de school die kan steunen bij stress. De leerkracht heeft zicht op het netwerk van de leerlingen, kent bijzonderheden/ aandachtspunten en kan deze bespreekbaar maken. Zij werken actief samen met belangrijke steunfiguren van de leerling, bijvoorbeeld bij het maken van een steun- en signaleringsplan.
Relaties met ouders/ verzorgers	De leerkracht, de zorgmedewerkers en de directie hebben contact met een aantal ouders/verzorgers; met anderen is, ongewild, meer afstand.	Het team heeft een open en geïnteresseerde houding naar alle ouders/verzorgers en ziet hen als belangrijke samenwerkingspartner. De werkgroep TSO is op zoek naar mogelijkheden om het contact met ouders/verzorgers te intensiveren.	Leerkrachten, zorgmedewerkers en directie hebben met de meeste ouders/verzorgers een prettig en regelmatig contact. Vanaf de aanmelding wordt de gelegenheid gecreëerd om te praten over de levensloop van leerlingen én ouders/verzorgers, met specifieke aandacht voor ingrijpende levensgebeurtenissen.	Leerkrachten, zorgteam en schoolleiding hebben een open contact met ouders/verzorgers vanuit een gevoel van gelijkwaardigheid en vertrouwen. Ouders/verzorgers zien school als een laagdrempelige en betrouwbare partner, ook in stressvolle situaties. Er is ruimte voor levenservaringen en problematiek van ouders/verzorgers.
Relaties met samenwerkings-partners	Het zorgteam stemt bij een aantal casussen af met haar zorgpartners (jeugdhulp, politie, veilig thuis etc.).	In zorgoverleggen intern en extern heeft de impact van de voorgeschiedenis van de leerling in toenemende mate een plek. De meldcode kindermishandeling is geïmplementeerd, de school werkt met vaste aandachtsfunctionarissen en een vast contactpersoon bij Veilig Thuis.	Belangrijke samenwerkingspartners kennen de school, de leerlingpopulatie en de medewerkers persoonlijk. Er wordt samengewerkt met vaste contactpersonen. Het zorgteam investeert samen met haar partners in het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op zorg binnen het onderwijs met een centrale rol voor ingrijpende ervaringen van de leerling en diens ouders/verzorgers.	

https://jimdo-storage.global.ssl.fastly.net/file/8c3d7ada-1031-4213-bac8-d25cd1e1aef4/Ontwikkelmodel%20Traumasensitief%20Onderwijs.pdf

Deel 2: Effecten

Wat zijn de opbrengsten van Traumasensitief Onderwijs?

Deelnemers

8 scholen , 109 leerkrachten, 353 leerlingen

regulier basisonderwijs (bo): 83 leerlingen
speciaal onderwijs (so): 69 leerlingen
voortgezet speciaal onderwijs (vso): 201 leerlingen

260 jongens en 93 meisjes

Gemiddelde leeftijd 12,3 jaar

Onderzoeksvragen

1. Helpt het implementeren van ‘Traumasensitief Onderwijs’ het klasklimaat en competenties van leerkrachten te verbeteren?

2. Helpt het implementeren van ‘Traumasensitief Onderwijs’ het klasklimaat en het functioneren van leerlingen te verbeteren?

Onderzoeksthema's

Leerkrachten:

- Competentiegevoel
- Klassenklimaat

Leerlingen:

- ACEs
- Traumasymptomen
- Executieve functies
- Gedragsproblemen
- Veerkracht
- Klassenklimaat

Wanneer is er een effect?

- Aanwijzingen interventie effect
  - Sterkere toename na de training dan voor de training
  - Beginniveau na de training hoger dan in het jaar voor de training

Voorbeeld:
Traumakennis

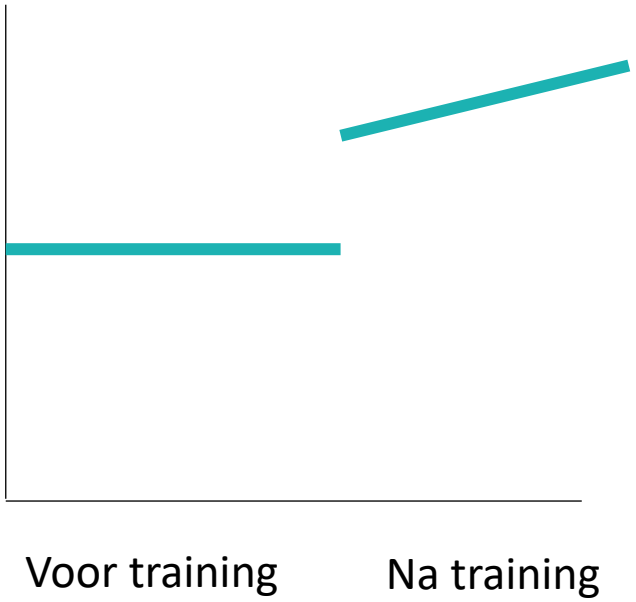

Effecten leerkrachten

Competentiegevoel

- In het jaar na de training zien we een sterkere toename dan in het jaar voor de training op:
  - Competent voelen aanpassen instructie op behoeftes leerlingen
  - Competent voelen in het houden van orde

Aanpassen instructie

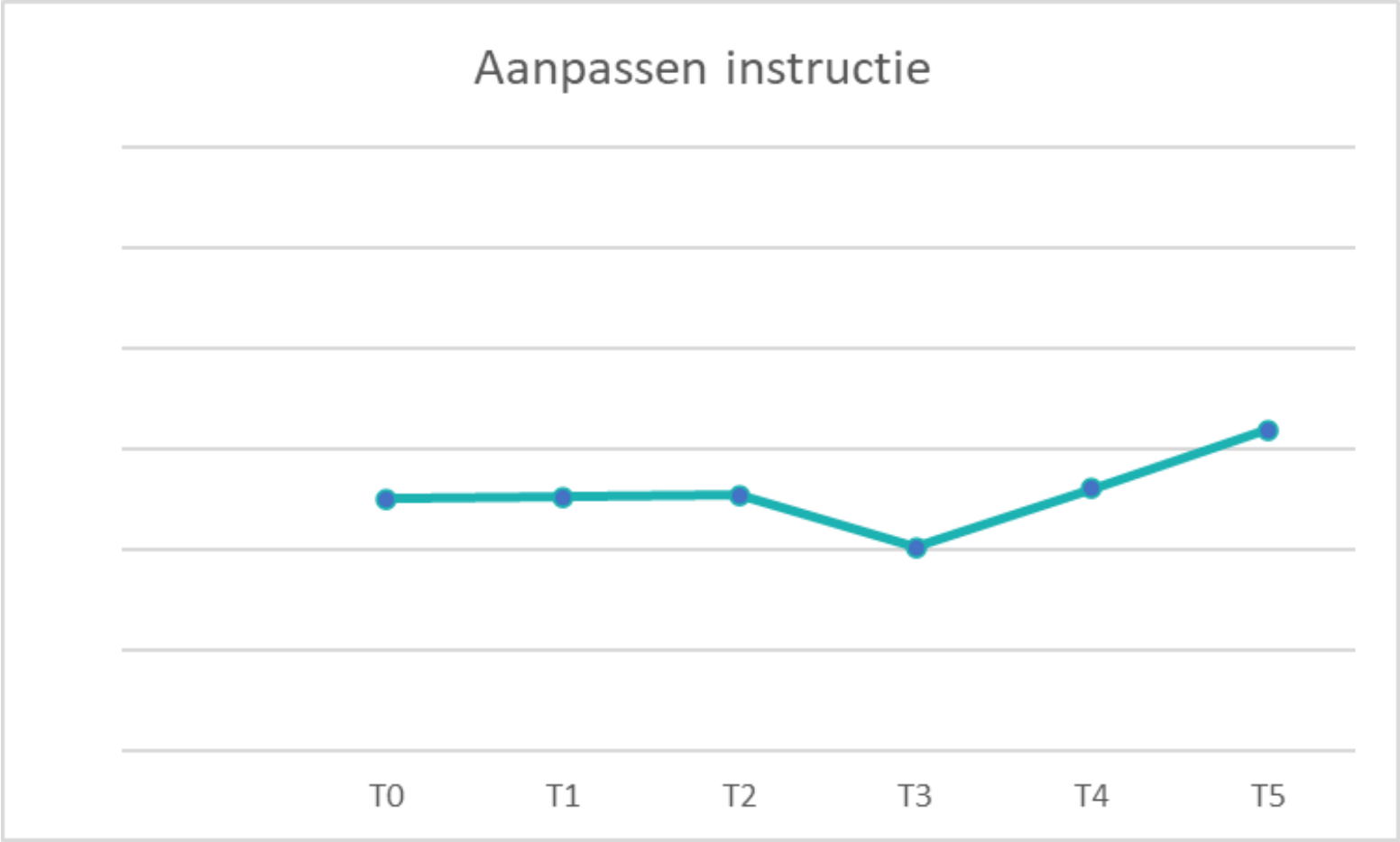

Voor training

Na training

Leerkracht over wennen van nieuwe leerlingen:

“Het hoeft niet allemaal presteren, presteren te zijn gelijk. Ze mogen er gewoon eerst zijn.”

Effecten leerkrachten

Klassenklimaat

- In het jaar na de training is het beginniveau hoger dan in het jaar voor de training op:
  - Sfeer in de klas
  - Kwaliteit onderlinge leerling relaties
  - Kwaliteit interactie leerkracht-leerlingen

Kwaliteit interactie leerkracht-leerling

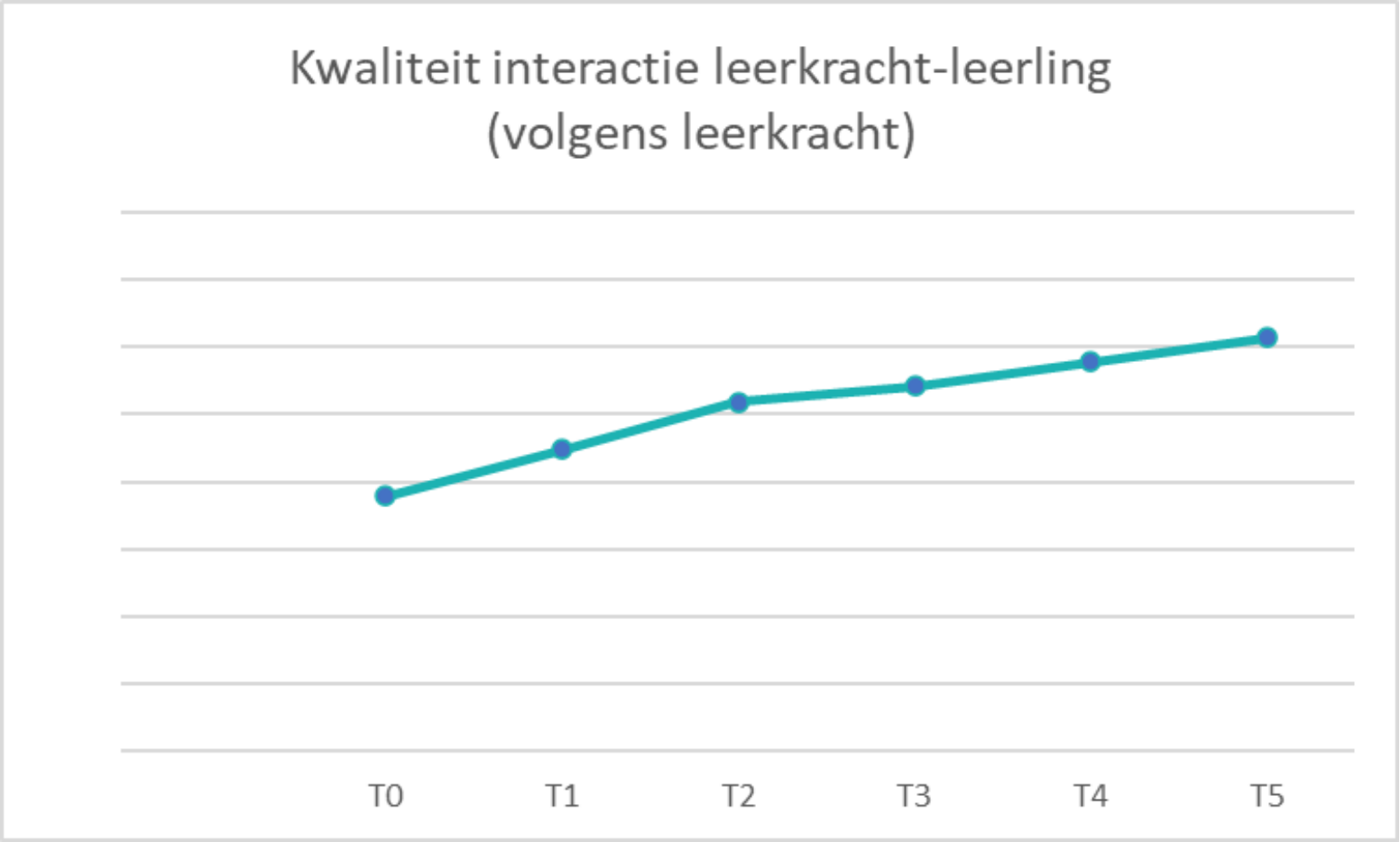

Voor training

Na training

"Ik ben anders gaan kijken naar leerlingen. De jongen waar ik geen contact mee kreeg, daar ben ik anders naar gaan kijken. Waarom lukt het hem niet? (...) Hij zat eerst in mijn allergie. Je wilt toch niets, ik kan niets met jou. Nu ik anders ben gaan denken. Hij wil misschien wel iets, maar hij kan het niet met mij. Nu heb ik meer empathie."

Uitkomsten focusgroepen & interviews

Scholen ervaren verbeteringen op:

- Samenwerken
- Intervisie
- Zelfzorg

Quotes uit focusgroepen en interviews

“Ik denk dat ik milder ben geworden. Ik ben duidelijk en geef mijn grenzen aan. Maar ik ben wel milder geworden in hoe ik consequenties uitdeel en uitspreek. (...) Ik doe het uit harmonie.”

“De kinderen in mijn klas krijgen bandjes. Groen betekent ik voel me goed. Rood betekent dat een leerling zich niet goed voelt. Dan hoeven ze het niet per se te zeggen, maar kunnen ze het wel aangeven.”

Effecten leerlingen

Klassenklimaat

- In het jaar na de training is het beginniveau hoger dan in het jaar voor de training op:
  - Sfeer in de klas
  - Kwaliteit onderlinge leerling relaties
  - Kwaliteit interactie leerkracht-leerlingen
  - Orde houden

Functioneren

- We zien geen effecten op functioneren. Mogelijk zijn deze effecten pas op langere termijn zichtbaar bij een meer volledige implementatie van TSO.

Ervaringen leerlingen

“Meer gezelligheid. De meester had meer oog voor de leerlingen en ik voel me begrepen en gezien door de meester.”

“Fijner in de klas. Meer op haar gemak in de klas. Ze mag meer haar grenzen aangeven en daar naar handelen.”

Conclusie

Op korte termijn is Traumasensitief Onderwijs van meerwaarde voor leerkrachten en leerlingen. De ontwikkeling van een Traumasensitief Onderwijsklimaat vraagt tijd, aandacht en doorzettingsvermogen.

Traumasensitief Onderwijs is geen losse training, maar een schoolklimaat. Het is iets wat je door heel de school voelt en doet. De school ademt Traumasensitief Onderwijs. Als je binnenkomt voel je je als leerling veilig en welkom.

Vragen?

Congres Traumasensitief Onderwijs

6 april 2022
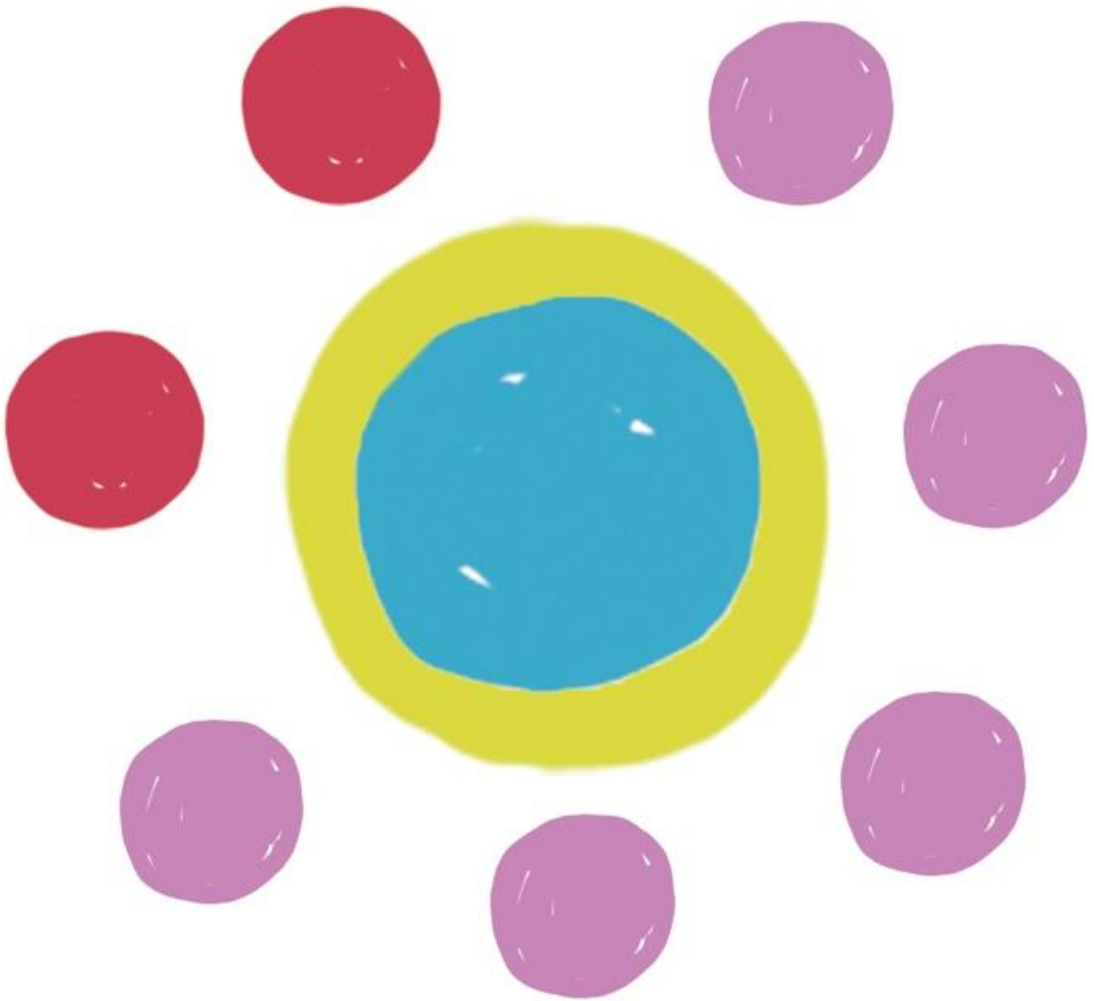
De Rijtuigenloods - Amersfoort